

O‘ZBEK JADID ADABIYOTIDA MILLIY UYG‘ONISH G‘OYASINING BADIY TALQINI

D.A.Qahharova

O‘zDJTU, jahon adabiyoti kafedrası v.b. dotsenti,
Filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18981532>

Annotatsiya. Mazkur maqolada XX asr boshlaridagi o‘zbek jadid adabiyotida milliy uyg‘onish g‘oyasining badiiy talqini tahlil qilinadi. Jadid adabiyoti namoyandalari ijodida ma‘rifatparvarlik, istiqloq g‘oyasi, milliy o‘zlikni anglash, ijtimoiy islohotlar masalasi badiiy-estetik mezonlar asosida yoritilgan. Tadqiqotda tarixiy-qiyyosiy, tipologik, germevntik hamda matnshunoslik metodlaridan foydalanildi. Xususan, Abdulla Avloniy, Abdurauf Fitrat, Mahmudxo‘ja Behbudiy va Cho‘lpon asarlarida milliy uyg‘onish konsepsiyasining badiiy ifodasi ochib berildi. Maqolada jadid adabiyotining g‘oyaviy-badiiy xususiyatlari, uning milliy tafakkur taraqqiyotidagi o‘rni ilmiy asosda tahlil qilindi.

Kalit so‘zlar: jadidchilik, milliy uyg‘onish, ma‘rifatparvarlik, istiqloq g‘oyasi, badiiy talqin, milliy o‘zlik, dramaturgiya, lirika, publitsistika.

Аннотация. В данной статье анализируется художественная интерпретация идеи национального пробуждения в узбекской джадидской литературе начала XX века. В творчестве представителей джадидской литературы вопросы просветительства, идеи независимости, осознания национальной идентичности и социальных реформ освещаются с художественно-эстетических позиций. В исследовании использованы историко-сравнительный, типологический, герменевтический и текстологический методы анализа. В частности, на материале произведений Abdulla Avloniy, Abdurauf Fitrat, Mahmudxo‘ja Behbudiy и Cho‘lpon раскрывается художественное воплощение концепции национального пробуждения. В статье на научной основе анализируются идейно-художественные особенности джадидской литературы и её роль в развитии национального мышления.

Ключевые слова: джадидизм, национальное пробуждение, просветительство, идея независимости, художественная интерпретация, национальная идентичность, драматургия, лирика, публицистика.

Abstract. This article analyzes the artistic interpretation of the idea of national awakening in early 20th-century Uzbek Jadid literature. In the works of Jadid writers, issues such as enlightenment, the idea of independence, national self-awareness, and social reforms are examined from artistic and aesthetic perspectives. The research employs historical-comparative, typological, hermeneutic, and textual analysis methods. In particular, the artistic expression of the concept of national awakening is revealed through the works of Abdulla Avloniy, Abdurauf Fitrat, Mahmudxo‘ja Behbudiy, and Cho‘lpon. The article provides a scholarly analysis of the ideological and artistic features of Jadid literature and its role in the development of national consciousness.

Keywords: Jadidism, national awakening, enlightenment, idea of independence, artistic interpretation, national identity, drama, lyric poetry, journalism.

Kirish

XX asr boshlarida Turkiston ijtimoiy-siyosiy hayotida yuz bergan tub o‘zgarishlar milliy tafakkur taraqqiyotiga kuchli ta‘sir ko‘rsatdi. Mustamlakachilik siyosati, ijtimoiy tengsizlik, maorif tizimining orqada qolishi kabi omillar millat ziyolilarini uyg‘onishga undadi. Shu tarixiy sharoitda jadidchilik harakati shakllandi. Jadidchilik nafaqat ma‘rifiy harakat, balki milliy uyg‘onish mafkurasining asosiy tayanchi bo‘ldi.

Jadid adabiyoti o‘z mohiyatiga ko‘ra millatni uyg‘otish, uni zamonaviy taraqqiyot yo‘liga boshlash, ijtimoiy islohotlarni amalga oshirishga da‘vat etuvchi badiiy-estetik hodisadir. Bu davr adabiyoti xalqni jaholatdan qutqarish, ilm-ma‘rifatga chorlash, milliy o‘zlikni anglash g‘oyalarini ilgari surdi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, jadid adabiyoti bugungi milliy istiqloq mafkurasining tarixiy ildizlarini tashkil etadi. Milliy uyg‘onish konsepsiyasining badiiy ifodasi zamonaviy adabiyotshunoslik nuqtayi nazaridan qayta talqin etilishi muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

Jadidchilik XIX asr oxiri – XX asr boshlarida Turkiston hududida shakllangan ma’rifiy-islohotchilik harakatidir. U musulmon Sharqidagi islohiy g‘oyalar bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, yangi usul maktablari orqali ma’rifat tarqatishni, ta’lim tizimini zamonaviylashtirishni va jamiyatni yangilashni maqsad qildi. Jadidchilik harakati ijtimoiy-madaniy taraqqiyot zaruratidan tug‘ildi va o‘z davrining murakkab siyosiy sharoitida milliy uyg‘onishning muhim omiliga aylandi.

XIX asr oxiriga kelib Turkiston Rossiya imperiyasi mustamlakasi sifatida iqtisodiy va madaniy jihatdan qaram holatga tushib qolgan edi. Mahalliy aholining savodxonlik darajasi past, an’anaviy maktab va madrasalarda o‘qitish usullari zamon talabiga javob bermas edi. Ana shunday tarixiy sharoitda jadid ziyolilari millatni jaholat va qoloqlikdan chiqarishning asosiy yo‘li sifatida yangi usuldagi ta’limni ilgari surdilar. “Usuli jadid” maktablari qisqa muddat ichida savod chiqarish, dunyoviy fanlarni o‘qitish, bolalarning tafakkurini rivojlantirishga qaratilgani bilan ajralib turardi.

Jadidlar jamiyat taraqqiyotini ilm-fan va ta’lim bilan chambarchas bog‘ladilar. Ularning nazarida millatning ozodligi, eng avvalo, tafakkur erkinligi va ma’naviy yuksalishdan boshlanadi. Shu bois ular maktab ochish, darsliklar yaratish, matbuot nashr etish, teatr tashkil etish kabi amaliy ishlar orqali xalq ongini uyg‘otishga intildilar. Ma’rifatni ular ijtimoiy islohotlarning poydevori deb bildilar.

Jadidchilik faqat maorif sohasidagi islohot bilan cheklanib qolmadi. U keng ma’noda ijtimoiy tafakkurni yangilash, milliy o‘zlikni anglash, zamonaviy davlat va jamiyat qurish g‘oyalarini o‘z ichiga oldi. Jadid ziyolilari Sharq va G‘arb tajribasini qiyosiy o‘rganib, milliy taraqqiyot modelini ishlab chiqishga harakat qildilar. Ular an’ana va yangilik o‘rtasida muvozanat topish, diniy qadriyatlarni zamonaviy ilm-fan yutuqlari bilan uyg‘unlashtirish tarafdori edilar.

Jadid adabiyoti aynan shu ma’rifiy-islohotchilik ruhining badiiy ifodasiga aylandi. She’riyat, dramaturgiya va publitsistika orqali xalqni uyg‘onishga, o‘z haq-huquqini anglashga, milliy birlikka da’vat etuvchi asarlar yaratildi. Bunday asarlarda jaholat tanqid qilinib, ilm-ma’rifat ulug‘landi, Vatan va millat taqdiri markaziy masalaga aylantirildi. Natijada jadid adabiyoti milliy uyg‘onish mafkurasining estetik shakliga aylandi. Shunday qilib, jadidchilik Turkiston ijtimoiy-madaniy hayotida tub burilish yasagan harakat bo‘lib, u millatning o‘zligini anglash, tafakkurini yangilash va zamonaviy taraqqiyot yo‘liga chiqishida muhim tarixiy bosqichni tashkil etadi. Uning ma’rifiy ruhi va islohotparvarlik g‘oyalari bugungi kunda ham o‘z ilmiy va ma’naviy ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Behbudiy o‘zbek jadid dramaturgiyasining asoschisi sifatida milliy uyg‘onish g‘oyasini sahna orqali targ‘ib qildi. U teatrni oddiy tomosha vositasi emas, balki xalq ongiga ta’sir ko‘rsatuvchi kuchli ma’rifiy minbar deb bildi. Behbudiy nazarida sahna – bu millatning o‘zini ko‘radigan, o‘z dardini anglaydigan va xulosa chiqaradigan ma’naviy maktab edi. Shu bois u dramaturgiyani ijtimoiy islohotning samarali vositalaridan biri sifatida rivojlantirdi.

Uning “Padarkush” dramasi jaholat va ma’rifatsizlik oqibatlarini ochib beruvchi ijtimoiy-falsafiy asardir. Mazkur drama o‘zbek adabiyotida yangi janr – zamonaviy milliy dramaturgiyaning shakllanishida muhim bosqich bo‘ldi. Asarda ilm-ma’rifatdan uzoq bo‘lgan jamiyatning fojeasi, tarbiyasizlik va beparvolik natijasida yuzaga kelgan ma’naviy inqiroz tasvirlanadi. Muallif voqealar rivoji orqali ota-onaning farzand tarbiyasidagi mas’uliyati, yosh avlodning ta’lim-tarbiyasiga e’tiborsizlik qanday og‘ir oqibatlarga olib kelishini ochib beradi.

Dramadagi konflikt shunchaki oilaviy mojaro emas, balki ramziy ma’noda butun jamiyatning ichki ziddiyatlarini ifodalaydi. Ilmsizlik va jaholat bir tomonda, ma’rifat va ongli hayot zarurati ikkinchi tomonda qarama-qarshi qo‘yiladi. Muallif dramatik to‘qnashuv orqali millat kelajagini ilm va tarbiya bilan bog‘laydi. Asarda obrazlar individual xarakter sifatida emas, balki muayyan ijtimoiy qatlam va ma’naviy holat timsoli sifatida namoyon bo‘ladi.

“Padarkush”dagi fojeaviy yakun ijtimoiy ogohlantirish vazifasini bajaradi. Bu yakun tomoshabinni larzaga solish, uni chuqur mushohadaga chorlash, jamiyatdagi illatlar haqida o‘ylashga majbur etish maqsadini ko‘zlaydi. Behbudiy fojea orqali “millat halokati jaholatdadir” degan g‘oyani ilgari suradi. Shu jihatdan drama didaktik ruh bilan sug‘orilgan bo‘lsa-da, undagi badiiylik va hayotiylik asarning estetik qimmatini belgilaydi.

Behbudiy dramaturgiyasining yana bir muhim xususiyati – undagi realizm unsurlaridir. Voqealar hayotiy asosda qurilgan, dialoglar sodda va tabiiy, sahna harakati aniq maqsadga yo‘naltirilgan. Muallif ortiqcha tasvir va balandparvoqlikdan qochib, muammoni lo‘nda va ta’sirchan ifodalaydi. Natijada drama tomoshabinga bevosita ta’sir ko‘rsatadigan, ijtimoiy ongni uyg‘otuvchi asarga aylangan.

Umuman olganda, Behbudiy dramaturgiyasi o‘zbek jadid adabiyotida milliy uyg‘onish konsepsiyasining sahnaviy ifodasidir. “Padarkush” nafaqat bir oilaning fojeasi, balki ma’rifatsizlik

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

girdobida qolgan jamiyatning ramziy qismatidir. Asar orqali muallif millatni o‘z kelajagi uchun mas’uliyatni his etishga, ilm-ma’rifat yo‘lini tanlashga da’vat etadi.

Abdulla Avloniy o‘z asarlarida millatning najotini, avvalo, tarbiya va ta’lim bilan bog‘laydi. Uning pedagogik, publitsistik va badiiy merosi yagona maqsad – millatni ma’naviy uyg‘otish va zamonaviy taraqqiyot yo‘liga olib chiqishga qaratilgan. Avloniy nazarida jaholat va qoloqlikdan qutulishning yagona yo‘li – ongli tarbiya, puxta bilim va yuksak axloqdir. Shu bois u adabiyotni ham, maktabni ham millat istiqbolini belgilovchi asosiy omil sifatida talqin qiladi.

Adibning “Turkiy guliston yoxud axloq” asarida axloqiy-me’yoriy qarashlar tizimi izchil ravishda ishlab chiqilgan. Mazkur asar nafaqat pedagogik qo‘llanma, balki milliy axloq konsepsiyasini ifodalovchi nazariy manba sifatida ham qimmatlidir. Unda inson kamoloti, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, halollik, ilmga muhabbat kabi fazilatlar targ‘ib qilinadi. Avloniy axloqni shaxsiy xulq doirasida emas, balki jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bog‘liq hodisa sifatida talqin etadi. Uning fikricha, axloqiy barkamollik – milliy yuksalishning poydevoridir.

Adib nazarida tarbiya – millat hayoti va mamoti masalasidir. Bu mashhur g‘oya Avloniy pedagogik qarashlarining markaziy tamoyilini tashkil etadi. U yosh avlodni milliy ruhda, zamonaviy bilimlar asosida tarbiyalash zarurligini ta’kidlaydi. Tarbiya jarayonida milliy qadriyatlar bilan bir qatorda dunyoviy fanlar yutuqlarini ham o‘zlashtirish lozimligini ilgari suradi. Shu ma’noda Avloniy jadid ma’rifatparvarligining nazariy asoschilaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Uning publitsistik maqolalari ham milliy uyg‘onish ruhida yozilgan bo‘lib, ularda jamiyatdagi ijtimoiy illatlar, savodsizlik, beparvolik keskin tanqid qilinadi. Avloniy matbuotni millatni uyg‘otuvchi qudratli vosita deb biladi. Publitsistik chiqishlarida u xalqni birlikka, hamjihatlikka, ilm olishga, o‘z taqdiriga befarq bo‘lmaslikka chaqiradi. Uning uslubi sodda, ravon va ta’sirchan bo‘lib, keng ommaga tushunarli tarzda yozilgan.

Avloniy she’riyatida Vatan, millat, ozodlik tushunchalari markaziy o‘rinni egallaydi. Shoir lirik asarlarida milliy dardni teran his etgan holda, xalqni ma’naviy uyg‘onishga undaydi. Uning she’rlarida romantik ruh bilan real hayot muammolari uyg‘unlashadi. Lirik qahramon ko‘pincha iztirob chekayotgan, ammo umidini yo‘qotmagan ma’rifatparvar siymo sifatida gavdalanadi. Shoirning lirik qahramoni – uyg‘onishga da’vat etuvchi ma’rifatparvar obrazidir. U millatni jaholat uyqusidan turishga, o‘zligini anglashga, erk va ozodlik uchun kurashishga chorlaydi. Bu obraz orqali Avloniy milliy o‘zlikni anglash va fuqarolik mas’uliyatini shakllantirish g‘oyasini ilgari suradi. Umuman olganda, Avloniy ijodi o‘zbek jadid adabiyotida ma’rifatparvarlik konsepsiyasining badiiy va nazariy ifodasidir. Uning pedagogik qarashlari, publitsistik faoliyati va she’riyati yagona maqsad – millatni uyg‘otish, uni ilm va axloq asosida yuksaltirish g‘oyasiga xizmat qiladi. Shu jihatdan Avloniy merosi milliy tafakkur taraqqiyotida muhim o‘rin egallaydi.

Fitrat jadid adabiyotining eng serqirra, nazariy va badiiy tafakkuri yuksak namoyandalaridan biridir. U nafaqat shoir va dramaturg, balki adabiyotshunos, publitsist, tilshunos hamda siyosiy arbob sifatida ham milliy uyg‘onish jarayonida faol ishtirok etgan. Fitrat ijodida ma’rifatparvarlik g‘oyalari yanada chuqurlashib, istiqloq mafkurasi darajasiga ko‘tariladi. Uning dramatik va publitsistik asarlarida mustaqillik g‘oyasi ochiq, ba’zan esa ramziy-falsafiy shaklda ifodalanadi.

Fitrat ijodining muhim jihati shundaki, unda millat taqdiri masalasi shaxs erkinligi va tafakkur mustaqilligi bilan chambarchas bog‘lanadi. Adib nazarida siyosiy ozodlikka erishish uchun, avvalo, ong va tafakkur ozod bo‘lishi zarur. Shu bois u asarlarida jaholat, mutaassiblik va mustamlakachilik mafkurasini keskin tanqid qiladi. Fitrat badiiy konflikt orqali milliy qaramlikning ichki va tashqi sabablarini ochib beradi.

Fitratning “Hind sayyohi bayonoti” asari mustamlakachilik siyosatini fosh etuvchi badiiy-publitsistik asardir. Asar syujeti mushohada va kuzatish asosiga qurilgan bo‘lib, unda muallif chet el sayyohi nigohi orqali Turkiston hayotiga baho beradi. Bu usul adibga voqelikni qiyosiy tahlil qilish, jamiyatdagi ijtimoiy-siyosiy muammolarni yanada ravshanroq ko‘rsatish imkonini yaratadi. Asarda milliy mustaqillik g‘oyasi falsafiy mushohada bilan uyg‘unlashgan bo‘lib, ozodlik masalasi shunchaki siyosiy talab emas, balki ma’naviy zarurat sifatida talqin qilinadi.

Fitrat dramaturgiyasida ham milliy uyg‘onish konsepsiyasi markaziy o‘rinni egallaydi. Uning dramatik asarlarida tarixiy mavzular orqali zamonaviy muammolar ko‘tariladi. Tarixiy obrazlar vositasida millatning buyuk o‘tmishi eslatiladi, shu orqali zamon avlodini o‘zligini anglashga undaydi. Fitrat uchun tarix – bu o‘tmish voqealarining oddiy bayoni emas, balki milliy g‘urur va o‘zlikni tiklash vositasidir.

Fitrat poetikasida milliy uyg‘onish – bu tafakkur inqilobi demakdir. U millatni o‘z tarixini anglashga, madaniy merosini qadrlashga, o‘zligini tiklashga chaqiradi. Uning qarashlarida uyg‘onish

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

jarayoni ichki ma’naviy o‘zgarishdan boshlanadi: inson o‘z qadr-qimmatini anglamas ekan, millat ham ozod bo‘la olmaydi. Shu bois Fitrat asarlarida shaxs va millat munosabati alohida badiiy-falsafiy talqin etiladi.

A dibning uslubi teran mantiqiylik, publitsistik keskinlik va obrazlilik bilan ajralib turadi. U murakkab ijtimoiy masalalarni sodda, lekin ta’sirchan ifoda vositalari orqali yoritadi. Ramz va timsollardan foydalanish, dialog va monologlarning falsafiy mazmun kasb etishi Fitrat dramaturgiyasining muhim xususiyatlaridandir. Umuman olganda, Fitrat ijodi jadid adabiyotida milliy istiqloq mafkurasining nazariy va badiiy asoslarini yaratgan hodisa sifatida baholanadi. Uning asarlarida milliy uyg‘onish g‘oyasi chuqur falsafiy tafakkur, tarixiy xotira va zamonaviylik talablari bilan uyg‘unlashib, yuksak estetik darajada ifoda etilgan. Shu bois Fitrat merosi milliy tafakkur taraqqiyotida muhim bosqichni tashkil etadi.

Cho‘lpon she‘riyati jadid lirikasining yuksak cho‘qqisidir. U o‘zbek she‘riyatiga yangi ruh, yangi ohang va yangi badiiy tafakkur olib kirgan ijodkor sifatida milliy uyg‘onish jarayonining estetik ifodachisiga aylandi. Uning she‘rlarida ozodlik, erk, inson qadr-qimmatini, Vatan va millat taqdiri asosiy mavzu sifatida markazga chiqadi. Shoir uchun erkinlik nafaqat siyosiy tushuncha, balki insonning ichki ma’naviy holati, ruhiy kamolot darajasidir.

Cho‘lpon lirikasida milliy dard shaxsiy iztirob bilan uyg‘unlashadi. Shoir xalq boshiga tushgan kulfatni, mustamlaka zulmini, ruhiy qaramlikni teran his etadi va uni nozik lirik kechinmalar orqali ifodalaydi. Shu bois uning she‘rlari publitsistik da’vatdan ko‘ra ko‘proq ruhiy iztirob va estetik mushohada kuchi bilan ta’sir etadi. Undagi badiiylik, ramziy tasvir va metaforik ifoda jadid lirikasini yangi bosqichga olib chiqdi. Shoirning “Uyg‘onish”, “Binafsha” kabi she‘rlarida milliy ruhiy uyg‘onish obrazli va ramziy shaklda ifoda topgan. “Uyg‘onish” she‘rida millatni uyqudan turishga da’vat etuvchi ohang ustuvor bo‘lsa, “Binafsha”da nozik bir gul timsoli orqali ezilgan, ammo go‘zalligini yo‘qotmagan millat qiyofasi gavdalanadi. Binafsha obrazi – bir tomondan ojizlik va mahzunlikni, ikkinchi tomondan esa yashirin kuch va umidni ifodalovchi ramziy timsoldir.

Cho‘lponning lirik qahramoni erkinlikka intilgan, mustabid tuzumga qarshi ruhiy isyon ko‘targan obrazdir. U tashqi kurashdan ko‘ra ko‘proq ichki qarshilikni ifodalaydi. Bu qahramon iztirob chekadi, izlanadi, shubhalanadi, ammo umidsizlikka berilmaydi. Uning ruhiy drammatizmi milliy fojining badiiy in’ikosiga aylanadi. Shu tariqa shaxsiy kechinma milliy dard darajasiga ko‘tariladi.

Cho‘lpon poetikasida milliy uyg‘onish ichki kechinma, ruhiy drammatizm va psixologik tasvir vositasida beriladi. Shoir inson qalbidagi ziddiyatlarni, qo‘rquv va umid o‘rtasidagi kurashni, qullik va erkinlik o‘rtasidagi ichki to‘qnashuvni nozik poetik usullar bilan ochib beradi. Bu esa jadid adabiyotining badiiy-estetik imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi, lirikaning ifoda doirasini boyitdi.

Cho‘lpon she‘riyatining yana bir muhim jihati – til va uslub yangiligi. U xalqona ohang bilan zamonaviy poetik tafakkurni uyg‘unlashtirdi, so‘zning musiqiyliigi va ma’no teranligiga alohida e’tibor qaratdi. Natijada uning she‘rlari o‘quvchini nafaqat g‘oyaviy jihatdan, balki estetik zavq nuqtayi nazaridan ham o‘ziga jalb etadi.

XX asr boshlaridagi o‘zbek jadid adabiyoti milliy uyg‘onish mafkurasining shakllanishi va mustahkamlanishida muhim tarixiy bosqich bo‘ldi. Bu davr adabiyoti nafaqat badiiy jarayon, balki ijtimoiy tafakkur, milliy ong va siyosiy qarashlarning yangilanish maydoni sifatida namoyon bo‘ldi. Jadid ijodkorlari adabiyotni millat taqdiriga daxldor mas’uliyatli soha deb bilib, uni xalqni uyg‘otish, o‘zligini anglashga chorlash, zamonaviy taraqqiyot sari yetaklash vositasiga aylantirdilar.

Mahmudxo‘ja Behbudiy dramaturgiyasi orqali sahnani milliy o‘zlikni anglash minbariga aylantirdi. Uning asarlarida jaholat va qoloqlik keskin tanqid qilinib, ilm-ma’rifat millat najotining yagona yo‘li sifatida talqin etildi. Abdulla Avloniy esa ma’rifatparvarlik g‘oyalarini pedagogik va badiiy faoliyati orqali tizimli ravishda asoslab berdi; u tarbiyani millat hayoti va istiqboli bilan bog‘ladi. Abdurauf Fitrat ijodida istiqloqparvarlik g‘oyalari nazariy va falsafiy darajaga ko‘tarilib, milliy mustaqillik tafakkur erkinligi bilan uyg‘un holda talqin qilindi. Cho‘lpon lirikasida esa erkinlik ruhi, inson qadr-qimmatini va ruhiy isyon badiiy-estetik yuksaklikda ifoda etildi. Ularning barchasini birlashtirgan yagona maqsad – millatni uyg‘otish, uni tarixiy loqaydlik va ma’naviy uyqudan chiqarish edi.

Jadid adabiyoti o‘z mohiyatiga ko‘ra g‘oyaviy yangilanish va estetik islohot harakatidir. Unda milliy o‘zlikni anglash, tarixiy xotirani tiklash, zamonaviy dunyoqarashni shakllantirish kabi masalalar markaziy o‘rinni egallaydi. Jadidlar Sharq va G‘arb tajribasini qiyosiy o‘rganib, milliy taraqqiyot modelini ishlab chiqishga harakat qildilar. Bu jarayonda adabiyot nafaqat aks ettiruvchi, balki yo‘naltiruvchi kuch sifatida maydonga chiqdi.

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

Jadid adabiyoti bugungi istiqbol davri adabiyotining g‘oyaviy ildizlarini tashkil etadi. Mustaqillik yillarida milliy qadriyatlar, tarixiy xotira, vatanparvarlik, erkinlik kabi tushunchalarning yangicha talqini aynan jadidlar boshlab bergan ma‘naviy an‘analarga tayanadi. Ularning asarlarida ilgari surilgan milliy birlik, ma‘rifat va taraqqiyot g‘oyalari bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan.

Shu bois jadid adabiyotining badiiy-estetik tajribasi milliy tafakkur rivojida muhim manba bo‘lib qoladi. Uning poetik izlanishlari, janr va uslub yangiliklari, obrazlar tizimi zamonaviy adabiy jarayon uchun ham ibrat maktabidir. Jadid merosi – bu nafaqat tarixiy bosqich, balki milliy ong va ma‘naviyat taraqqiyotining uzviy davomi sifatida qadrlanishi lozim bo‘lgan bebaho ma‘naviy boylikdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: Ma‘naviyat, 1992.
2. Fitrat A. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Fan, 2000.
3. Behbudiy M. Padarkush. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nashriyoti, 1991.
4. Cho‘lpon. Asarlar. 4 jildlik. – Toshkent: Akadempnashr, 2016.
5. Qosimov B. Jadidchilik va milliy uyg‘onish. – Toshkent: Fan, 2004.
6. Karimov N. XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1999.
7. Sharafiddinov O. Cho‘lponni anglash. – Toshkent: Ma‘naviyat, 1994.